tud kirja saai, mis ta lugemata oma põue pistis, aga naise ja tütrele sest sõnakest ei nimetanud, enne kui palwe majas tund saai peetud. Tema teadis selgest, et kirja nimetamine naisterahwale ennam mahti ei annaks, Jumala sõna kuulda, waid nende mõted seisaksid tema põues lugemata kirja juures." Aga temal enesel ei olnud täna palju paremat lugu, sest palwe tund wiibis tema arwates palju pikem kui muidu, ja Ewangeliumi kuulutus ei soendanud endisel wiisil temal südant; — wõib ehk olla et lugemata kiri põues rahurikkujaks saanud. Wälja tulles ütles ta weel enne kui wankrile jõudis: „Mulle on Hansu käest üks kiri tulnud." „Hansu käest üks kiri!" hõiskas Els rõõmsalt, et heal kaugemale kostis kui ta oleks hulga rahwa pärast soowinud, nüüd tõusis ligemal silmapilgul häbenemise punetus temal palgele ja pigistas pisarad silma, et ta rahwa näbes oma südame tundmist oli awaldanud. Aga kellel wõis nüüd pikemat mahti olla, wankrile istuda ja koju sõita enne ku kirja sisu olid kuulnud? Naine ja tütar ühendasid palumise: „Loe meile kirja!" ja Mihkel ei suutnud nende palumiste wasta seista, sest et tema enese südames niisama wali tagakihutaja elas. Tema ajas hobuse paar sada sammu muu rahwast kaugemale ühte ükskusse paika ja luges seal Hansu kirja otsast otsani kaks korda läbi, kui tabaksid iga sõna sealt seest allaneelata; siiski pidi Els omas südames tunnistama, mis ta kül wanematele ei ütelnud: Se kiri on jäe külm, kui lume anges — sünnitatud, sest mind ei ole seal sees ühe sõnaga nimetatud, ega mulle iseäranis terwisid saadetud. Siiski palus ta isa käest Hansu kirja ja luges koju poole sõites weel paar korda, ilma et enesele paremat troosti sealt seest oleks leidnud, sest Hansu: „palju tuhat terwised kõigile, kes mind ei ole unustanud", ei jõudnud tema südame igatsust pooleltki kustutada, ehk kas se üleliiga oleks olnud ütelda: „iseäranis Elsele?" — Oleks tal waesel tütarlapsel kaugemalt mõttesse ärkanud, mis rasket walu Hansu süda kirjutamisel kannud ja kuda ta oma südamega sellepärast raskest wõidelnud, enne kui nii kaugele saai,

et Else, oma armast Else nimetamata jättis: tema oleks wistist rõmu pärast nutnud. Hans ei tahtnud pisemat tähte Elsele anda, mis kallis ta tema meelest oli, sest tema arwas pattuks tütarlapsele lootust teha, kus tal enesel lootust ei olnud. Ehk kül Else mälestus tal tema südamest ei wõinud kustuda, arwas ta ommetegi paremaks kui se asi Elsele teadmata jääks, kes muidu tema peale lootes, kosilast lähäks põlgama kunni ta wiimaks wanaks piigaks wanemate koju istuma jääks. Kuda Jumala mõted inimeste arwamistest enamist ika teistte käiwad, seda ei tulnud sel korral ei Hansul ega Elsel meele. — Lootes et Hans pahaks ei pane kui sinn Põllupapi käest palutud kirja kaugemale kuulutame, tahame tema kirja sõna sõnalt lugeda auda, kust seest mõni kirjutaja, kes tähele oskab panna, ehk mõnda wõiks õpida. Hans kirjutas nõnda:

„Minu kallid ja südamest armastud sõbrad!

Hea tük aega on meil lahkumise tunnist juba mööda jõudnud ja teie ei ole weel pisemat teadust minu käest saanud, sellepärast palun teid, kauaks wiibinud sõnumite pärast minu üle mite pahandada. Tahtmine oli kül ammugi walmis, aga süda nõder ei jõudnud tahtega ühel sammul käia. Ma olin kindlast ettewõtnud, mitte waremine teile kirjutada, kui wõitlemine nõdra südamega saaks lõpetatud, muidu oleks minu kurbtus kaa teid saanud kurwastama ja seda mina ei tahtnud. Ma olen seie pääwani, tänu Jumalale! prisk ja terwe olnud, ega juhtunud mulle midagi, mis üle ma õigusega wõiksin kaebada; ommetegi on mul mõned rasked pääwad olnud, mis ei wäljas poolt, waid seest poolt mind rõhusiwad ja kellest kõigist pikemalt ei maksa kirjutada. Esimesed pääwad pärast lahkumist läksid pool tuimuses mööda, et otse kui pool unenäus elasin. Seal saime mõne pääwa pärast paar wersta Wastselinna mõisast edasi minnes mäe otsa, kus paremat kät teed üks sammas seisis, mis werstasambast teistte näitas. Silmi tundmata samba peale tõstes, ütles wana soldat, kes minu ligidal käis: „Siin alustab päris Wenemaa piire." Need sõnad leikasiwad kui